

ЖАРОВСЬКА Г. П.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
і криміналістики юридичного факультету
(Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича)

УДК 343.9.02.-027.543:343.851(477)

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ У БОРОТЬБИ ІЗ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В УКРАЇНІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНСТРУМЕНТІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ

У статті за допомогою методу експертних оцінок визначається важливість реального впливу різних факторів на процеси транснаціоналізації злочинності в Україні. Сучасні засоби інформаційної підтримки в сукупності із традиційними інструментами досліджень, зокрема методом експертних оцінок, нададуть нові можливості у сфері планування першочергових заходів щодо боротьби із транснаціональною злочинністю в Україні.

Ключові слова: транснаціональна злочинність, пріоритети, фактори, метод експертних оцінок, кластерний аналіз, інтегральний показник.

В статье с помощью метода экспертных оценок определяется важность реального влияния различных факторов на процессы транснационализации преступности в Украине. Современные средства информационной поддержки в совокупности с традиционными инструментами исследований, в частности методом экспертных оценок, предоставят новые возможности в области планирования первоочередных мер по борьбе с транснациональной преступностью в Украине.

Ключевые слова: транснациональная преступность, приоритеты, факторы, метод экспертных оценок, кластерный анализ, интегральный показатель.

In the article author, using the method of peer review, determines the real importance of various factors on the processes of transnationalization of crime in Ukraine. Modern information management tools in conjunction with traditional research tools, such as the method of peer review, will provide new opportunities for planning priority measures to combat transnational crime in Ukraine.

Key words: transnational crime, priorities, factors method of peer review, cluster analysis, integral index.

Вступ. Шлях України до європейського співтовариства, динамічний розвиток міжнародного співробітництва нашої держави із європейськими країнами в усіх сферах суспільного буття, у тому числі й у галузі боротьби зі злочинністю, ставлять перед вітчизняною наукою нові завдання. У Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи, які стосуються для боротьби із злочинністю, постійно йде мова про те, що в довгостроковій перспективі боротьба із транснаціональним сегментом організованої злочинності стає головним напрямом міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях, провідною сферою роботи правоохоронних структур, владних і законодавчих органів, урядів і громадських організацій усіх країн світу.

Виконання цих рекомендацій потребує науково-практичного обґрунтування з погляду тих проблем, які виникли в Україні у зв'язку із прямою агресією злочинних організацій міжнародного масштабу, яка ставить під загрозу не тільки національну безпеку, а й сам факт існування держави в її сучасних кордонах.

Останніми десятиліттями в науковій літературі з'явилася велика кількість робіт, автори яких вивчають феномен транснаціональної злочинності.

В Україні до аналізу цієї проблеми зверталися свого часу такі вчені, як А. Бова, А. Бойко, М. Вербенський, А. Грищенко, А. Дорошенко, В. Дрьомін, В. Смелянов, А. Жеваго, Н. Зелінська, М. Корнієнко, Т. Мельничук, М. Погорецький, І. Пшеничний та ін.

Аналіз досліджень, проведених цими авторами, засвідчує, що наукова думка сходиться на тому, що транснаціональна організована злочинність є закономірним результатом розвитку злочинної діяльності суспільства, його організованих сфер і являє собою витончену систему організованої злочинної діяльності.

Як зазначає Н. Сметаніна, багатогранність і складна структура злочинності зумовлює значне коло пов'язаних із нею кримінологічних питань. Але глибоке розуміння природи злочинності й злочинного загалом вимагає розробки методологічних шляхів вивчення злочинності [9, с. 317].

Постановка завдання. Погоджуючись із цією науковою позицією варто зазначити, що методологія кримінологічних досліджень також потребує оновлення. Досліджуючи цю проблему автор статті дійшов висновку, що сучасні засоби інформаційної підтримки в сукупності із традиційними інструментами досліджень, яким, зокрема, є метод експертних оцінок, відкривають нові можливості у сфері планування першочергових заходів щодо боротьби із транснаціоналізацією злочинності в Україні, що і є метою статті.

Результати дослідження. Транснаціональна організована злочинність в Україні формується під впливом низки факторів, які потребують вивчення з тим, щоб була можливість визначити, наскільки той чи інший фактор важливий з погляду реального впливу на процеси транснаціоналізації злочинності в Україні.

Для того щоб підтвердити цю тезу, автор статті звернувся до наукової літератури [1, 2, 3, 5, 6, 8], яка дала змогу визначити фактори, які, на думку вчених, детермінують розвиток транснаціональної злочинності в країні: виділено 15 провідних факторів, що впливають на процеси транснаціоналізації злочинності на території України, які надалі були опрацьовані з використанням методу експертних оцінок.

Як експерти автором статті були обрані працівники правоохоронних органів, зокрема співробітники Національного центрального бюро Інтерполу в Україні, працівники Генеральної прокуратури України, а також наукові співробітники Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса, Національної академії правових наук України, усього 37 осіб.

На першому етапі дослідження експертам було запропоновано за п'ятибальною шкалою оцінити фактори, наведені в таблиці 1, за рівнем їх значущості для розвитку транснаціональної злочинності (Зф).

Таблиця 1

Дані для визначення «ваги» факторів, які впливають на розвиток транснаціональної злочинності в Україні (бали)

№ з/п	Фактор	Розподіл значень					Зф
		1	2	3	4	5	
1	Глобалізація як фактор, що сприяє тісній співпраці між державами в різних сферах діяльності.	0	1	1	1	34	4,78

2	Готовність населення користуватися послугами й товарами, які входять у сферу діяльності транснаціональних злочинних організацій.	2	1	1	32	1	3,78
3	Наявність у країні соціально-економічних умов, що сприяють розвитку транснаціональної злочинності.	1	1	1	31	3	3,67
4	Розвиток нових інформаційних технологій, що надають можливість ефективно й відносно безпечно здійснювати злочинну діяльність у міжнародному масштабі.	3	2	1	27	4	3,73
5	Наявність у країні галузей економіки, що становлять інтерес для транснаціональних злочинних організацій	1	1	2	3	30	4,62
6	Присутність у країні кримінальних авторитетів, які реально мають вплив на кримінальну ситуацію в країні.	2	1	23	4	7	3,35
7	Корупція як фактор, що сприяє зрощенню бізнесу і злочинності.	5	2	25	4	1	2,83
8	Недосконалість законодавчого забезпечення боротьби з транснаціональною злочинністю, недостатній рівень співпраці правоохоронців із міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з транснаціональними злочинними організаціями.	3	2	30	1	1	2,94
9	Присутність на території країни злочинних угруповань, здатних здійснювати злочинну діяльність у міжнародному масштабі.	4	3	22	4	4	3,19
10	Геополітичне положення країни як фактор, що зумовлює транзит наркотиків, контрабандних товарів, зброї тощо.	0	0	0	0	37	5,0
11	Наявність у країні логістичної інфраструктури, що використовується транснаціональними злочинними організаціями у кримінальних цілях.	2	2	30	2	1	2,94
12	Присутність у країні іноземних діаспор, члени яких утворюють етнічні злочинні групи.	2	3	25	5	2	3,05
13	Усталені зв'язки національної та міжнародної злочинності, оснований на взаємному злочинному інтересі.	5	32	1	1	1	2,18
14	Наявність у правовому полі офшорного законодавства, що надає можливість безперешкодно користуватися фінансовими засобами, отриманими від злочинної діяльності.	3	4	24	4	2	2,94
15	Недостатній рівень захищеності державного кордону.	26	4	3	4	0	1,7

На наступному етапі дослідження експертам було запропоновано оцінити ступінь впливу того чи іншого фактора (Свф) на розвиток транснаціональної злочинності в Україні (таблиця 2).

Таблиця 2

**Дані для визначення рівня впливу факторів
на розвиток транснаціональної злочинності в Україні (бали)**

№ з/п	Фактор	Розподіл значень					Свф
		1	2	3	4	5	
1	Глобалізація як фактор, що сприяє тісній співпраці між державами в різних сферах діяльності.	0	1	1	1	34	4,83
2	Готовність населення користуватися послугами й товарами, які входять у сферу діяльності транснаціональних злочинних організацій.	2	1	1	32	1	3,78
3	Наявність у країні соціально-економічних умов, що сприяють розвитку транснаціональної злочинності.	1	1	7	20	8	3,89
4	Розвиток нових інформаційних технологій, що надають можливість ефективно й відносно безпечно здійснювати злочинну діяльність у міжнародному масштабі.	3	2	1	27	4	3,72
5	Наявність у країні галузей економіки, що становлять інтерес для транснаціональних злочинних організацій.	1	1	2	3	30	4,89
6	Присутність у країні кримінальних авторитетів, які реально мають вплив на кримінальну ситуацію в країні.	2	1	23	4	7	3,36
7	Корупція як фактор, що сприяє зрощенню бізнесу і злочинності.	5	2	25	4	1	2,83
8	Недосконалість законодавчого забезпечення боротьби з транснаціональною злочинністю, недостатній рівень співпраці правоохоронців із міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з транснаціональними злочинними організаціями.	3	2	30	1	1	2,94
9	Присутність на території країни злочинних угруповань, здатних здійснювати злочинну діяльність у міжнародному масштабі.	4	3	22	4	4	3,02
10	Геополітичне положення країни як фактор, що зумовлює транзит наркотиків, контрабандних товарів, зброї тощо.	4	4	1	6	22	4,02
11	Наявність у країні логістичної інфраструктури, що використовується транснаціональними злочинними організаціями у кримінальних цілях.	2	2	30	2	1	2,94
12	Присутність у країні іноземних діаспор, члени яких утворюють етнічні злочинні групи.	2	3	22	8	2	3,12

13	Усталені зв'язки національної та міжнародної злочинності, оснований на взаємному злочинному інтересі.	5	32	1	1	1	2,18
14	Наявність у правовому полі офшорного законодавства, що надає можливість безперешкодно користуватися фінансовими засобами, отриманими від злочинної діяльності.	3	4	24	4	2	2,94
15	Недостатній рівень захищеності державного кордону.	26	4	3	4	0	1,59

Подальший аналіз спрямований на визначення інтегрального показника впливу того чи іншого фактора на рівень розвитку транснаціональної злочинності в Україні ((I_{пв}), який розрахований за формулою:

$$I_{пв} = (Зф_1 \times Свф_1) + (Зф_2 \times Свф_2) + \dots + (Зф_{15} \times Свф_{15}),$$

де (Зф_n × Свф_n) = I_{пв_n} – інтегральне значення кожного фактора (таблиця 3).

У таблиці 3 подано дані й результати розрахунку показника I_{пв}.

Таблиця 3

Дані для визначення інтегрального показника впливу того чи іншого фактора на рівень розвитку транснаціональної злочинності в Україні (бали)

№ з/п	Фактор	Свф	Зф	I _{пв_n}
1	Глобалізація як фактор, що сприяє тісній співпраці між державами в різних сферах діяльності.	4,83	4,78	23,08
2	Готовність населення користуватися послугами й товарами, які входять у сферу діяльності транснаціональних злочинних організацій.	3,78	3,78	14,3
3	Наявність у країні соціально-економічних умов, що сприяють розвитку транснаціональної злочинності.	3,89	3,67	14,2
4	Розвиток нових інформаційних технологій, що надають можливість ефективно й відносно безпечно здійснювати злочинну діяльність у міжнародному масштабі.	3,72	3,72	13,8
5	Наявність у країні галузей економіки, що становлять інтерес для транснаціональних злочинних організацій.	4,89	4,62	23,0
6	Присутність у країні кримінальних авторитетів, які реально мають вплив на кримінальну ситуацію в країні.	3,35	3,35	11,2
7	Корупція як фактор, що сприяє зрощенню бізнесу і злочинності.	2,83	2,83	8,0
8	Недосконалість законодавчого забезпечення боротьби з транснаціональною злочинністю, недостатній рівень співпраці правоохоронців із міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з транснаціональними злочинними організаціями.	2,94	2,94	8,6
9	Присутність на території країни злочинних угруповань, здатних здійснювати злочинну діяльність у міжнародному масштабі.	3,02	3,19	9,6
10	Геополітичне положення країни як фактор, що зумовлює транзит наркотиків, контрабандних товарів, зброї тощо.	4,02	5,0	20,1

11	Наявність у країні логістичної інфраструктури, що використовується транснаціональними злочинними організаціями у кримінальних цілях.	2,94	4,78	14,05
12	Присутність в країні іноземних діаспор, члени яких утворюють етнічні злочинні групи	3,12	3,78	11,8
13	Усталені зв'язки національної та міжнародної злочинності, оснований на взаємному злочинному інтересі.	2,18	2,18	4,8
14	Наявність у правовому полі офшорного законодавства, що надає можливість безперешкодно користуватися фінансовими засобами, отриманими від злочинної діяльності.	2,94	2,94	8,6
15	Недостатній рівень захищеності державного кордону.	1,59	1,7	2,7
Іпв =				187,83

Members of Cluster Number 1 (Критерии) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 6 cases						
	Case No. C 7	Case No. C 8	Case No. C 9	Case No. C 13	Case No. C 14	Case No. C 15
Distance	0,578315	0,935559	1,528265	1,345075	0,935559	2,631483

Members of Cluster Number 2 (Критерии) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 6 cases						
	Case No. C 2	Case No. C 3	Case No. C 4	Case No. C 6	Case No. C 11	Case No. C 12
Distance	0,647623	0,622106	0,370066	1,205669	0,780836	0,647594

Members of Cluster Number 3 (Критерии) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 3 cases			
	Case No. C 1	Case No. C 5	Case No. C 10
Distance	0,606438	0,580833	1,182540

Рис. 1. Результати кластерного аналізу факторів, що впливають на розвиток транснаціональної злочинності в Україні

Для того щоб ці фактори можна було ранжувати за ступенем впливу того чи іншого фактора на рівень розвитку транснаціональної злочинності в Україні, автор статті вважає можливим використовувати інструменти кластерного аналізу, оснований на обчисленні показника «к-середне».

За допомогою процедури кластерного аналізу є можливість розподілити сукупність об'єктів (алгоритм к-середніх із нормування змінних), які складаються з набору факторів,

на кластери. Вони ранжовані за ступенем близькості, в один кластер об'єднуються фактори, що мають подібні значення показника «k-середнє» [10, с. 123–127].

За методом k-середніх об'єкт належить до того класу, відстань до якого від центру кластера мінімальна. Відстань розуміється як евклідова відстань, тобто об'єкти розглядаються як точки евклідового простору. Кожен клас об'єктів має центр ваги. Відстань між об'єктом і класом є відстанню між об'єктом і центром класу.

Принципово метод k-середніх реалізується так:

- 1) спочатку задається деяке розбиття даних на кластери (у статті кількість кластерів дорівнює трьом); обчислюються центри ваги кластерів;
- 2) відбувається переміщення точок: кожна точка міститься в найближчому до неї кластері;
- 3) обчислюються центри ваги нових кластерів;
- 4) кроки 2, 3 повторюються, поки не буде знайдена стабільна конфігурація (тобто кластери перестануть змінюватися) або кількість ітерацій не перевищить задане користувачем.

Підсумкова конфігурація і є результативною.

За допомогою програмного пакета «Статистика 6» ітеративним методом угруповання k-середніх були отримані результати кластеризації досліджуваних факторів (рисунок 1).

За результатами кластеризації також знаходяться статистичні характеристики, розмір і склад кластерів (таблиця 4).

Таблиця 4

Результати кластерного аналізу факторів, що впливають на розвиток транснаціональної злочинності в Україні (k-середнє)

№	Фактор	K-середнє
Кластер 1		
7	Корупція як фактор, що сприяє зрощенню бізнесу і злочинності.	0,578315
8	Недосконалість законодавчого забезпечення боротьби з транснаціональною злочинністю, недостатній рівень співпраці правоохоронців із міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з транснаціональними злочинними організаціями.	0,935559
9	Присутність на території країни злочинних угруповань, здатних здійснювати злочинну діяльність у міжнародному масштабі.	1,528265
13	Усталені зв'язки національної та міжнародної злочинності, основані на взаємному злочинному інтересі.	1,345075
14	Наявність у правовому полі офшорного законодавства, що надає можливість безперешкодно користуватися фінансовими засобами, отриманими від злочинної діяльності.	0,935559
15	Недостатній рівень захищеності державного кордону.	2,631483
Σк		7,954256
Кластер 2		
2	Готовність населення користуватися послугами й товарами, які входять у сферу діяльності транснаціональних злочинних організацій.	0,647623
3	Наявність у країні соціально-економічних умов, що сприяють розвитку транснаціональної злочинності.	0,622106
4	Розвиток нових інформаційних технологій, що надають можливість ефективно й відносно безпечно здійснювати злочинну діяльність у міжнародному масштабі.	0,370066

6	Присутність у країні кримінальних авторитетів, які реально мають вплив на кримінальну ситуацію в країні.	1,205669
11	Наявність у країні логістичної інфраструктури, що використовується транснаціональними злочинними організаціями у кримінальних цілях.	0,780836
12	Присутність у країні іноземних діаспор, члени яких утворюють етнічні злочинні групи	0,847594
Σ_k		4,473894
Кластер 3		
1	Глобалізація як фактор, що сприяє тісній співпраці між державами в різних сферах діяльності.	0,606438
5	Наявність у країні галузей економіки, що становлять інтерес для транснаціональних злочинних організацій.	0,580833
10	Геополітичне положення країни як фактор, що зумовлює транзит наркотиків, контрабандних товарів, зброї тощо.	1,182540
Σ_k		2,369811

Отже, перший кластер містить найбільш суттєві фактори, що впливають на розвиток транснаціональної злочинності в Україні, другий кластер складається з факторів, які меншою мірою впливають на процеси транснаціоналізації злочинності в країні, третій кластер об'єднує в собі причини транснаціоналізації, які мають незначний вплив на ці процеси.

Викликає інтерес той факт, що, наприклад, такий фактор, як глобалізація, який, на думку іноземних фахівців, є визначальним, з позиції розвитку транснаціональної злочинності зарахований у третій кластер. Такий стан справ має логічне пояснення: глобалізація є об'єктивною реальністю і її вплив неможливо нівелювати засобами правоохоронної діяльності, у зв'язку з цим практична значущість цього фактора для України в наш час є сумнівною. Через цю саму причину у третій кластер зараховані й такі фактори, як наявність у країні галузей економіки, що становлять інтерес для транснаціональних злочинних організацій; геополітичне положення країни як фактор, що зумовлює транзит наркотиків, контрабандних товарів, зброї тощо.

Висновки. Отже, на думку експертів, першопричиною транснаціоналізації злочинності варто вважати корупцію, і цей висновок повністю збігається з думкою автора статті щодо причин транснаціоналізації злочинності в Україні. Також такі фактори, як недосконалість законодавчого забезпечення боротьби з транснаціональною злочинністю, недостатній рівень співпраці правоохоронців із міжнародними організаціями, присутність на території країни злочинних угруповань, усталені зв'язки національної та міжнародної злочинності, наявність у правовому полі офшорного законодавства, недостатній рівень захищеності державного кордону – усе це варто вважати реальними детермінантами розвитку транснаціональної злочинності, на які можливо впливати за допомогою інструментів законодавчої та правоохоронної діяльності на основі зміцнення режиму державного кордону, боротьбою з офшорними схемами, з найбільш небезпечними злочинними організаціями тощо.

Саме негайну реакцію правоохоронної системи й держави на ці детермінанти потрібно вважати першоосновою стратегічного підходу в боротьбі з транснаціональною злочинністю в національному масштабі, і саме на цю практичну сторону існування транснаціональної злочинності в країні варто звернути увагу, плануючи діяльність, спрямовану на боротьбу з транснаціональними злочинними організаціями, і системний вплив на ці фактори сприятиме зниженню рівня транснаціоналізації злочинності на території України.

Список використаних джерел:

1. Жаровська Г.П. Транснаціональна злочинність: джерела, ознаки, структура взаємозв'язків / Г.П. Жаровська // Наук. вісн. Чернівецького ун-ту. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/660/19.pdf>.

2. Зозуля Е.В. Некоторые вопросы противодействия коррупции как вида транснациональной преступности / Е.В. Зозуля, Е.С. Назымко // Часопис Академії адвокатури України. – 2010. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aau.edu.ua/e-journal/2010-4/10zevvtv.pdf>.

3. Мельничук Т.В. Організовані злочинні угруповання з міжнародними зв'язками в Україні: на шляху до транснаціоналізації / Т.В. Мельничук // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – № 1. – С. 219–222.

4. Петруня Ю.Є. Прийняття управлінських рішень. Формування експертних оцінок та оцінка узгодженості експертів / Ю.Є. Петруня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.westudents.com.ua/glavy/46695-72-formuvannya-ekspertnih-otsnok-ta-otsnka-uzgodjenost-ekspertv.html>.

5. Пожидаєв Г.П. Адміністративно-правові засади протидії організованій транснаціональній злочинності : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Г.П. Пожидаєв. – К., 2009. – 187 с.

6. Пшеничний І.В. Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / І.В. Пшеничний. – К., 2000. – 24 с.

7. Пяковський В.В. Методика розслідування торгівлі людьми : дис. ... канд. юрид. наук / В.В. Пяковський. – К., 2004. – 225 с.

8. Расюк Е.В. Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / Е.В. Расюк. – К., 2005. – 324 с.

9. Сметаніна Н.В. Методологічні питання вивчення злочинності як шлях пошуку її сутнісної основи / Н.В. Сметаніна // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 317–319.

10. Халафян А.А. Статистика 6. Статистический анализ данных: : [учебник] / А.А. Халафян. – 3-е изд. – М. : ООО «Бином-Пресс», 2007. – 512 с.

ХОРОШУН О. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.81:343.261

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА УСТАНОВА ЯК СУБ'ЄКТ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

У статті досліджуються особливості діяльності кримінально-виконавчої установи як суб'єкта виконання покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Надано пропозиції щодо вдосконалення діяльності виправних колоній як суб'єктів виконання покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

Ключові слова: кримінально-виконавча установа, довічне позбавлення волі, установа виконання покарання, виправні колонії, сектори максимального рівня безпеки, приміщення камерного типу, виправна колонія максимального рівня безпеки.

